

Wyrok z dnia 6 sierpnia 1998 r.

I PKN 247/98

Pozew wniesiony przeciwko upadłemu w dacie wydania postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości nie powoduje wszczęcia postępowania przed ogłoszeniem upadłości w rozumieniu art. 62 w związku z art. 15 Prawa upadłościowego - rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.)

Przewodniczący SSN: Zbigniew Myszką (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 6 sierpnia 1998 r. sprawy z powództwa Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” przy Spółce z o.o. „D.L.” w L.B. przeciwko Syndykowi Masy Upadłości „D.L.” Spółka z o.o. w L.B. o zapłatę, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 26 listopada 1997 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Opolu z dnia 12 maja 1997 r. [...] i przekazał sprawę do rozpoznania Sędziemu-Komisarzowi Sądu Rejonowego w Brzegu.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 26 listopada 1997 r. oddalił apelację powoda - Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” przy „D.-L.” Spółce z o.o. w upadłości w L.B. od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Opolu z dnia 12 maja 1997 r., zobowiązującego syndyka masy upadłości „D.-L.” Spółki z o.o. w L.B. do przekazania na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych kwoty 248.363,02 zł. W sprawie ustalono, że w kwietniu 1991 r. Spółka Akcyjna „D.” w D. utworzyła Spółkę z o.o. „D.-L.” w L.B., która księgowo

naliczała odpisy na zakładowy fundusz socjalny, jednak nie utworzyła rachunku bankowego dla tego funduszu, na który nie odprowadziła bilansowo wyodrębnionych środków, jakie zużyła na inne potrzeby. Wielkość funduszu na koniec 1995 r. wyniosła kwotę dochodzoną w pozwie. W dniu 17 kwietnia 1996 r. została ogłoszona upadłość Spółki. W postępowaniu upadłościowym sędzia-komisarz postanowieniem z dnia 3 grudnia 1996 r. odmówił uznania spornej wierzytelności zgłoszonej przez Komisję Zakładową NSZZ „Solidarność” przy Spółce „D.-L.” z o.o., uzasadniając odmowę - brakiem legitymacji związku zawodowego do dochodzenia zwrotu tych środków na rzecz funduszu socjalnego jako „dotyczących zaszłości”. Przed ogłoszeniem upadłości Spółka zatrudniała 100 pracowników, a rachunek bankowy z przeznaczeniem na fundusz socjalny założył dopiero syndyk masy upadłości.

Wobec ustalenia zbieżności daty wpływu pozwu do Sądu pierwszej instancji i dnia ogłoszenia upadłości „D.-” Spółki z o.o. (17 kwietnia 1996 r.), Sąd Apelacyjny przyjął, że powództwo było skierowane przeciwko upadłemu - uznając, iż taką wyprawę ma art. 15 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm., dalej powoływanego jako Prawo upadłościowe), stanowiący, że data postanowienia sądu jest datą ogłoszenia upadłości, dlatego dzień wydania postanowienia liczony jest od początku, czyli od północy tego dnia.

Dalej Sąd ten wskazywał, że stosownie do art. 174 § 1 pkt 4 KPC postępowanie w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu winno być zawieszone. Przyjął jednak, że postępowanie takie według dyspozycji art. 60 Prawa upadłościowego mogło być prowadzone przeciwko syndykowi, którego Sąd pierwszej instancji wezwał do udziału w charakterze pozwanego, działając z urzędu w sprawie z zakresu prawa pracy na podstawie art. 477 KPC. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał dopuszczalność procesowej drogi sądowej przeciwko syndykowi masy upadłości - przyjmując, że brak formalnego zawieszenia postępowania przeciwko upadłemu nie miał istotnego wpływu na rozstrzygnięcie sprawy, a skoro postępowanie procesowe przeciwko syndykowi było dopuszczalne, to sąd pierwszej instancji prawidłowo określił go jako pozwanego w sprawie i wydał przeciwko niemu wyrok.

Sąd Apelacyjny uznał także, że prawomocne orzeczenie sędziego-komisarza odmawiające uznania dochodzonej wierzytelności miało skutek wyłącznie w postępowaniu upadłościowym, a poza nim nie korzystało z powagi rzeczy osądzonej. Oznacza to, iż w dalszym ciągu istnieje wierzytelność dotycząca masy upadłości, a

redakcja art. 169 Prawa upadłościowego nie wyłączała możliwości jej dochodzenia w postępowaniu procesowym od syndyka masy upadłości. Równocześnie wydanie przez sędziego-komisarza postanowienia odmawiającego uznania wierzytelności przekreśliło zarzut równoczesnego prowadzenia postępowania procesowego z postępowaniem upadłościowym.

Sąd Apelacyjny przyjął również, że środki nie przekazane na fundusz socjalny nie były wyodrębnione gospodarczo i rachunkowo, ponieważ nie zostały zgromadzone na odrębnym koncie i fizycznie nie istnieją. Dlatego weszły w skład masy upadłości i nie mogły być oznaczone przez sędziego-komisarza jako mienie nie wchodzące w skład masy upadłości stosownie do dyspozycji art. 22 Prawa upadłościowego. Sąd ten uznał, że zgłoszone roszczenie było zasadne i wniesione przez związki zawodowe posiadające czynną legitymację procesową zgodnie z art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o funduszu socjalnym lub ustawa). Wprowadzenie tego procesowego uprawnienia z dniem 5 kwietnia 1996 r. ustawą zmieniającą z dnia 2 lutego 1996 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 348) nie może oznaczać, że nie dotyczy ono środków tego funduszu sprzed tej zmiany legislacyjnej. Tworzenie i wykorzystywanie funduszu wiąże się bowiem z zatrudnianiem pracowników, co miało miejsce również po ogłoszeniu upadłości. Środki tego funduszu nie podlegają egzekucji, a za ich ochroną w postępowaniu upadłościowym przemawia art. 22 Prawa upadłościowego. Środki te mogą być przeznaczane wyłącznie na cele określone w art. 1 ust. 1 i art. 2 ustawy o funduszu socjalnym, niezależnie od wyników postępowania upadłościowego.

W kasacji pozwany podniósł zarzuty naruszenia prawa materialnego - art. 1 ust. 1, art. 2 ust. 5 oraz art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o funduszu socjalnym w związku z art. 5 KC - przez przyjęcie, że syndyk winien przekazać środki na zakładowy fundusz socjalny, mimo iż odpadł cel tworzenia tego funduszu; oraz art. 62 Prawa upadłościowego - przez błędne przyjęcie, że można podjąć postępowanie przeciwko syndykowi w sytuacji, gdy sprawa była wszczęta po ogłoszeniu upadłości, co doprowadziło do niedopuszczalnego prowadzenia sprawy przed innym sądem aniżeli ten, który ogłosił upadłość (art. 64 i 66 Prawa upadłościowego). Kasacja zawierała również zarzuty naruszenia przepisów postępowania w sposób mający istotny wpływ na wynik sprawy - art. 202 w związku z art. 199 § 1 pkt 3 KPC - przez nieuwzględnienie z urzędu, że po stronie powodowej działała osoba nie mająca legitymacji procesowej -

argumentując, że komisja zakładowa NSZZ „Solidarność” przy Spółce „D.-L. przestała istnieć z chwilą ogłoszenia upadłości tej Spółki z braku liczby członków mogących tworzyć taką organizację; oraz naruszenie art. 174 § 1, 194 § 1 i 477 KPC - przez ustalenie prawidłowości wezwania z urzędu syndyka w charakterze pozwanego i uznanie dopuszczalności procesowej drogi sądowej.

W odpowiedzi na kasację powód wniósł o jej oddalenie, wskazując, że ogłoszenie upadłości pracodawcy nie wpłynęło na dalszy prawny byt zakładowej organizacji związkowej, która liczy 24 członków, ani na ustawowy obowiązek odprowadzania środków na zakładowy fundusz socjalny, który powinien być zagospodarowany zgodnie z postanowieniami regulaminu z dnia 4 lutego 1987 r. Postępowanie w sprawie dotyczącej mienia wchodzącego w skład masy upadłości prowadzone było prawidłowo przeciwko syndykowi przez sądem pracy na podstawie art. 8 ust. 3 ustawy o funduszu socjalnym, który jako przepis szczególny wyłącza stosowanie przepisów Prawa upadłościowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest uzasadniona wobec naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisów art. 62, 64 i 66 Prawa upadłościowego. Przede wszystkim Sąd ten bezpodstawnie przyjął, że postępowanie w sprawie było wszczęte przeciwko upadłemu przed ogłoszeniem upadłości, a w konsekwencji mogło być podjęte w trybie art. 62 Prawa upadłościowego przeciwko syndykowi, jeżeli sędzia-komisarz nie uznał zgłoszonej wiarygodności w postępowaniu upadłościowym.

Tymczasem, zgodnie z art. 15 Prawa upadłościowego - stanowiącym, iż data postanowienia sądu jest datą ogłoszenia upadłości - skutki ogłoszenia upadłości powstają od początku tego dnia. Dzień wydania postanowienia, określony datą ogłoszenia upadłości, liczy się od północy tego dnia. Ogłoszenie upadłości powoduje zatem, że od początku dnia, w którym sąd ogłosił upadłość wszelkie czynności upadłego lub podjęte przeciwko niemu są pozbawione mocy w stosunku do masy upadłości, choćby miały miejsce również w dniu ogłoszenia upadłości - nawet przed wydaniem postanowienia o upadłości. Powyższe powodowało, że pozew wniesiony przeciwko upadłemu w dacie wydania postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości nie był wniesiony przed ogłoszeniem, ale po ogłoszeniu upadłości. W konsekwencji w sprawie tej - jako wszczętej przeciwko upadłemu już po ogłoszeniu upadłości - nie miał

zastosowania przepis art. 62 Prawa upadłościowego, a dalsze postępowanie powinno toczyć się w procedurach upadłościowych w sądzie, który ogłosił upadłość (art. 64 w związku z art. 66 Prawa upadłościowego).

Równocześnie, w razie wniesienia pozwu po ogłoszeniu upadłości dłużnika judykatura przyjmuje, że pozew nie polega odrzuceniu, lecz przekazaniu sędziemu-komisarzowi (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94, OSNAPiUS 1994 nr 10, poz. 161). Jeżeli bowiem zgłoszona wierzytelność podlega zaspokojeniu w trybie nieprocesowego postępowania upadłościowego, to dochodzenie jej w procesie cywilnym - bez względu na czas powstania wierzytelności i bez względu na to, czy pozwanym jest upadły czy też syndyk masy upadłości (art. 60 Prawa upadłościowego) - zawsze prowadziłyby do dwutorowości postępowania w tej samej sprawie, przeto wydanie postanowienia o ogłoszeniu upadłości otwiera drogę postępowania upadłościowego, które wyłącza drogę procesu cywilnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1995 r., I PRN 24/95, OSNAPiUS 1996 nr 4, poz. 58). W konsekwencji, wierzytelności powstałe przed datą ogłoszenia upadłości, a dochodzone po tej dacie - mogą być realizowane w trybie art. 150 i n. Prawa upadłościowego, a dopiero po ukończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego mogą być dochodzone w procesie cywilnym przeciwko upadłemu (art. 169 Prawa upadłościowego). Z tych względów należało orzec kasatoryjnie i przekazać sprawę do rozpoznania sędziemu-komisarzowi.

Jakkolwiek sędzia-komisarz postanowieniem z dnia 3 grudnia 1996 r. [...], odmówił uznania zgłoszonej przez związki zawodowe wierzytelności, to należało przyjąć, że orzeczenie to nie rozstrzygnęło pierwszego zgłoszenia spornej wierzytelności, które było zawarte już w pozwie wniesionym w dacie ogłoszenia upadłości. Ponadto postanowienie to, jako odmawiające uznania wierzytelności, nie korzysta ze skutków prawomocnego osądzenia sprawy (argumentum a contrario z art. 170 Prawa upadłościowego).

Ponowne rozpatrzenie przez sędziego komisarza zgłoszonej w pozwie wierzytelności nie powinno pomijać niektórych prawidłowych argumentów zawartych w uzasadnieniach uchylonych orzeczeń sądowych. Dotyczy to przede wszystkim trafnego poglądu o legitymacji związków zawodowych do występowania z roszczeniem o zwrot Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na Fundusz. Z treści art. 11 ustawy o funduszu socjalnym wynika automatyzm prawny przechodzenia środków Funduszu nie wykorzysta-

tanych w danym roku na rok następny, przeto w stosunku do środków Funduszu wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub nie przekazanych na rzecz Funduszu - art. 8 ust. 3 tej ustawy - kreuje możliwość uruchomienia drogi sądowej przez związki zawodowe. W przedmiotowym stanie faktycznym sprawy dochodzone roszczenie zaktualizowało się w kwocie określonej w pozwie przez związki zawodowe i powinno być rozpatrzone przez sędziego-komisarza jako pierwsze zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Również legitymacja komisji zakładowej NSZZ „Solidarność” działającej w upadłej Spółce nie powinna budzić wątpliwości, skoro organizacja ta jest zarejestrowana jako zakładowa struktura związkowa zgodnie ze statutem tego związku zawodowego i liczy aktualnie 24 osoby, wraz z członkami będącymi emerytami, rencistami lub osobami bezrobotnymi, którzy posiadają prawo przynależności związkowej (art. 2 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych - Dz.U. Nr 55, poz. 234 ze zm.).

Jako wątpliwą należało uznać interpretację art. 22 § 1 Prawa upadłościowego, który stanowi, że mienie przeznaczone na pomoc dla pracowników upadłego i ich rodzin, jeżeli jest rachunkowo i gospodarczo wyodrębnione, nie wchodzi w skład masy upadłości, ustanawiając obowiązek sędziego-komisarza jego oznaczenia. Nie może być wątpliwości, że środki funduszu socjalnego stanowią takie mienie. Kontrowersyjny jest pogląd, że z masy upadłości podlegają wyłączeniu jedynie środki funduszu socjalnego, które zostały zgromadzone na odrębnym koncie i fizycznie istnieją. Tymczasem podaje się, że wystarczy rachunkowe określenie w bilansie mienia przeznaczonego na pomoc dla pracowników upadłego i ich rodzin, a gospodarcze wyodrębnienie mienia oznacza, aby nie było ono wykazywane jako mienie upadłego (por. K. Piasecki, Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym. Komentarz - Bydgoszcz 1992, s. 47).

Wydaje się, że takie okoliczności występują w sprawie, w której w sporządzonych bilansach pracodawcy kwoty należne Funduszowi były naliczane i przez to wykazywane jako mienie tego funduszu, które powinno być jedynie administrowane przez pracodawcę zgodnie z przepisami ustawy i nie podlega egzekucji, z wyjątkiem przypadków, gdy egzekucja jest prowadzona w związku z zobowiązaniami Funduszu (art. 10 i 12 ust. 2 ustawy o funduszu socjalnym). Zresztą warto zauważyć, że roszczenie o zwrot Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy dotyczy z istoty rzeczy mienia, które już fizycznie nie istnieje. W tym zakresie można widzieć zbieżność celów reguł wynikających z art. 22 Prawa upadłościowego i art. 12

ust. 2 ustawy o funduszu socjalnym, zwłaszcza że ogłoszenie upadłości nie wyłącza działania przepisów ustawy o funduszu socjalnym, którego środki powinny być przeznaczone na finansowanie działalności socjalnej organizowanej wyłącznie na rzecz osób uprawnionych do korzystania z Funduszu, którymi są nie tylko pracownicy i ich rodziny, ale również emeryci i renciści - byli pracownicy i ich rodziny oraz inne osoby, którym zakładowy regulamin korzystania z usług lub świadczeń z tego tytułu takie prawo przyznaje (art. 1 ust. 1 w związku z art. 2 ust. 5 ustawy). Z tych przyczyn, jako oczywiście chybione, Sąd Najwyższy uznał twierdzenia skarżącego, jakoby ogłoszenie upadłości pracodawcy mogło prowadzić do unicestwienia celu, któremu powinny służyć środki zakładowego funduszu socjalnego.

Nieoznaczenie przez sędziego-komisarza środków zakładowego funduszu socjalnego jako nie wchodzących w skład masy upadłości, w trybie art. 22 § 1 Prawa upadłościowego, może sprawić, że niekwestionowane co zasady i wysokości środki tego Funduszu zostaną przeznaczone na zaspokojenie uznanych innych wierzytelności upadłego, co w istocie rzeczy mogłoby przekreślić ustawowy zakaz prowadzenia egzekucji ze środków funduszu na cele nie związane z jego zobowiązaniami (art. 12 ust. 2 ustawy o funduszu socjalnym).

Gdyby nawet przyjąć, że nie istnieje żadne mienie funduszu socjalnego, które sędzia-komisarz mógłby oznaczyć w trybie art. 22 § 1 Prawa upadłościowego, to orzeczenie Sądu Najwyższego otwiera związkom zawodowym drogę żądania uznania zgłoszonej w pozwie wierzytelności Funduszu, która co do zasady i wysokości nie była kwestionowana, co wykazały sądy procedujące w niewłaściwym trybie postępowania procesowego. Okoliczności te mogą być przez związki zawodowe wykorzystywane jako argumenty prawne w procedurze upadłościowej, z możliwością wniesienia sprzeciwu od postanowienia odmawiającego uznania tej wierzytelności (art. 162 Prawa upadłościowego) oraz zażalenia na ewentualnie niekorzystne postanowienie sądu, w którym toczy się postępowanie upadłościowe (art. 78 Prawa upadłościowego).

=====